

HARALD STÜMPKE

Anatomie en gedrag van de Rhinogradentia

DE SNUITERS

Met een nawoord van GEROLF STEINER

Vertaald en ingeleid door JELLE REUMER

INHOUD

Ten geleide – Over de betekenis van Stümpkes

Rhinogradentia – Jelle Reumer 7

Noten 22

Inleiding 25

Algemeen gedeelte 31

Systematisch gedeelte – Beschrijving van de groepen 41

ENKELSNUITERS (Monorrhina) 41

Voetgangers (Pedestria) 41

Oersnuitertachtigen (Archirrhiniformes) 41

Neusgangers (Nasestria) 43

Weekneussnuiters (Asclerorrhina) 43

Wandelsnuiters (Epigeonasida) 43

Graafsnuiters (Hypogeonasida) 54

Aardsnuiters (Georrhinida) 60

Hardneussnuiters (Sclerorrhina) 68

Neushoppers (Hopsorrhinida) 69

VEELSNUITERS (Polyrrhina) 88

Kortsnuitsnuiters (Brachyproata) 88

Vierneusachtigen (Tetrarrhinida) 88

Zesneusachtigen (Hexarrhinida) 99

Langsnuitsnuiters (Dolichoproata) 112

Noten 119

Literatuur 123

Nawoord 127

DE SNUITERS

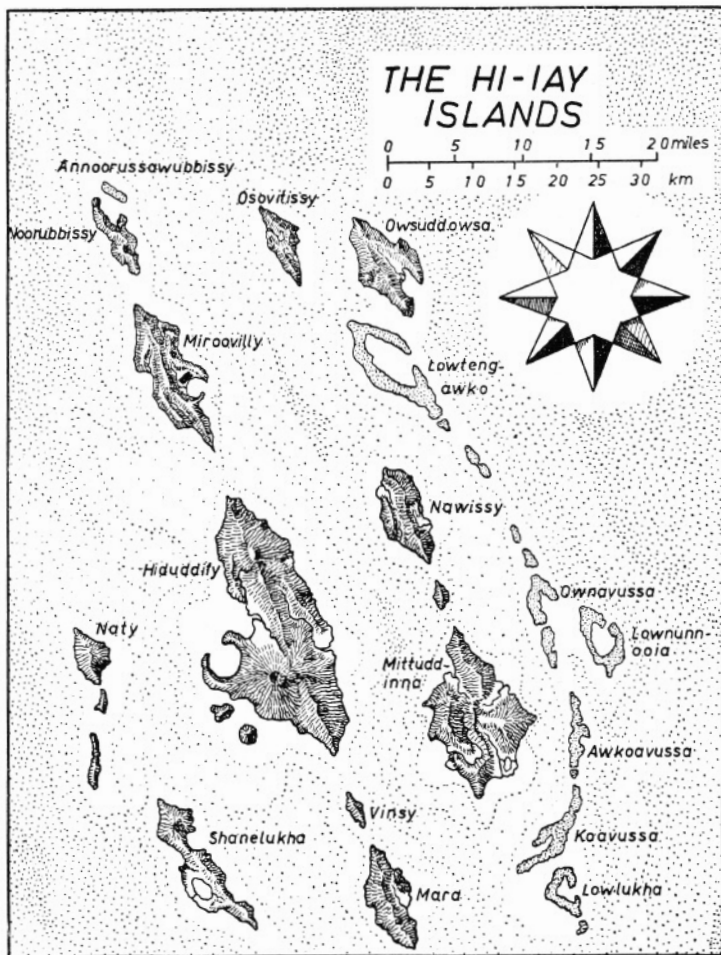
INLEIDING

De orde der snuiters (de Rhinogradentia) neemt binnen de zoogdieren een bijzondere positie in. De verklaring hiervoor is dat deze anatomisch uiterst bijzondere dieren pas zeer onlangs ontdekt zijn. Ze zijn zo lang voor de wetenschap onbekend gebleven omdat ook hun leefgebied, de Pacifische archipel Heieiei (in het Engels schrijft men Hi-Iay), nog tot 1941 onontdekt was. Toen pas werden de eilanden voor het eerst door beschaafde Europeanen betreden – een zeldzaam toeval en gevolg van de oorlog in de Pacific. De bijzondere betekenis van deze diergroep zit 'm in hun anatomie, hun gedragspatronen en in hun ecologische eigenaardigheden die we niet alleen bij de zoogdieren verder nergens aantreffen, maar zelfs binnen de gewervelde dieren niet.

De Zweed Einar Petterson-Skämtnkvist, die op de vlucht uit Japanse krijgsgevangenschap op het eiland Heidadaifi (Hi-Duddify) verzeild was geraakt, wordt beschouwd als de ontdekker van de archipel. Het eiland dat niet van vulkanische oorsprong is, hoewel een vulkaan (de Kozobausi of Kotsobowsy) van aanzienlijke hoogte (1752 meter) niet ontbreekt, is in noord-zuid richting ongeveer 32 kilometer lang en in oost-westelijke richting 16 kilometer breed. Het

bestaat grotendeels uit kalken en metamorfe schalies; de hoogste berg is de tweetoppige Schauanunda (Showunnoonda) van 2230 meter. Het klimaat van het eiland is net als dat van andere midden- en zuidpacifische eilanden uiterst stabiel. De floristiek van de tropische plantengroei is amper bestudeerd. De vegetatie vertoont naast enkele wereldwijd verspreide geslachten veel endemische vormen van oeroude herkomst, zoals de aan de Psilotales verwante Maierales en het geslacht *Neolepidodendron* dat tot de Lepidodendrales wordt gerekend. Verder zijn er de aan de Ranunculaceae verwante Schultzeales die een serie grote oerwoudebomen omvatten – en er is nog meer. De Heieiei-archipel moet dus heel oud zijn; ook de geologische en paleontologische vondsten (voornamelijk in Paleozoïsche sedimenten) wijzen daarop; zie ook de datering van de Milioleden-zanden uit de bovenste D16 horizont van Mairúvili door Ezio Sputalave (1946). Niet later dan in het Late Krijt moet de eilandengroep compleet geïsoleerd zijn geraakt van de andere continenten. De archipel, zo wordt aangenomen, is zelf het restant van een omvangrijk continent omdat de biodiversiteit ervan beduidend groter is dan die van Nieuw-Zeeland, ondanks de slechts 1690 vierkante kilometer oppervlakte van de eilanden.

De inwoners die Skämtkvist in 1941 aantrof, noemden zichzelf Huacha-Hatschi (Hooakha-Huchy). Ze zijn inmiddels uitgestorven, maar volgens Skämtkvist schijnen het polynesisch-europide mensen te zijn geweest. Hun taal kan niet meer worden bestudeerd, omdat het door de ontdekker meegebrachte verkoudheidsvirus het natuervolk binnen enkele maanden heeft uitgeroeid. Slechts enkele houten voorwerpen konden als artefact worden bewaard, zie ook Deuterich (1944) en Combinatore (1943). De Huacha-Hatschi kenden geen wapens; het vriendelijke volk-

Plaat I De Heieiei-archipel

je kon zich voeden met de rijke opbrengst van de hen omringende natuur. Er was geen geboorteoverschot. De 22 stamhoofden hielden vanouds de bevolkingsomvang op ongeveer zeventhonderd zielen; zoveel kon Skämtkvist nog vaststellen. Deze zinvolle maatregel had het wetenschappelijk interessante neveneffect dat de bijzondere biodiversiteit van de archipel ondanks de aanwezigheid van mensen bewaard is gebleven. Dat is verbazingwekkend, omdat eilanddieren meestal snel het loodje leggen.

Ondanks de onbekendheid van hun leefgebied blijken de snuiters toch één keer eerder te zijn vermeld. Niemand minder dan de dichter Christian Morgenstern heeft al in 1905 het bestaan van de snuiters op heldere wijze aange-toond in zijn bekende gedicht.

*Met trage pas, niet heel gezwind,
en in gezelschap van zijn kind,
schrijdt op zijn neus het nasobeem¹.
Hij staat in Winkler Prins noch Brehm,
en evenmin in de Larousse,
en ook in Brockhaus staat hij niet.
Zijn eerste openbaring kwam pardoos
tot stand dankzij mijn lied.
Op zijn neus, niet heel gezwind,
(zoals gezegd) en niet alleen,
maar in gezelschap van zijn kind,
schrijdt sindsdien het nasobeem.*

Deze beknopte maar toch heldere beschrijving, die zelfs in het metrum van het vers de eigenaardige manier van voortbewegen van de snuiter weergeeft, komt naadloos overeen met *Nasobema lyricum*². Het ligt daarom voor de hand dat Morgenstern een exemplaar van deze snuitersoort in han-

den heeft gehad, of er tenminste nauwkeurige informatie over heeft gekregen. Bleedkoop oppert (in *Das Nasobemproble* uit 1945) twee mogelijkheden. Óf Morgenstern is in de jaren tussen 1893 en 1897 kortstondig op Heieiei geweest, óf hij had toevallig een opgezet exemplaar van *Nasobema lyricum* (die door de inboorlingen ‘hónatata’ wordt genoemd) in handen gekregen. Er is echter niets bekend omtrent een reis naar de tropen van Morgenstern, en hoe zou hij aan zo’n preparaat gekomen zijn? Volgens een mondelinge mededeling van de intussen helaas overleden mevrouw Käthe Züller, die Morgenstern goed heeft gekend, is hij op een avond hoogst opgewonden thuisgekomen terwijl hij telkens ‘Heieiei – Heieiei!’ mompelde. Spoedig daarna heeft hij het betreffende gedicht geschreven en ook aan haar broer laten zien. Bleedkoop concludeerde dat Morgenstern via een van zijn kennissen over Heieiei had vernomen. Het blijft ongewis of hij zelf een hónatata in handen heeft gekregen, of dat hij met dichterlijke intuïtie de beschrijving door zijn kennis van het eigenaardige dier benutte. De versregels ‘Zijn eerste openbaring kwam pardoes / tot stand dankzij mijn lied’ duiden erop dat hij het dier niet heeft gezien maar uit de overlevering kende. Maar wellicht ook wilde hij de eilanden met hun bijzondere levensvormen beschermen tegen de Europese veroveringsdrang en heeft hij deze regels bij wijze van afleidingsmanoeuvre in zijn gedicht opgenomen.

We weten het niet, zoals we evenmin weten hoe, of via wie, Morgenstern van Heieiei en de daar voorkomende dieren wist. Eigenlijk is de enige mogelijkheid de vroeg overleden handelskapitein Albrecht Jens Miespott, met wie Morgenstern langdurig correspondeerde. Miespott overleed in 1894 in Hamburg in een toestand van mentale aftakeling nadat hij was teruggekeerd van een lange en bijzon-

dere reis. Wellicht heeft hij het geheim van Heieiei gekend en meegenomen in zijn graf. Tot zover de onderzoeksresultaten van Bleedkoop (1945).

I. I. Schutliwitzkij (1947) heeft zich in een verdienstelijke studie met hetzelfde probleem beziggehouden. Hij kwam tot ongeveer dezelfde conclusies als Bleedkoop, maar met één verschil. Hij achtte het mogelijk dat Morgens tern in de jaren tussen 1894 en 1896 uit de nalatenschap van Miespott een levende hónatata had verkregen, die hij nog verscheidene weken in een sigarenkistje hield. Maar ook hier spreken de berichten elkaar tegen. Het kan in elk geval slechts om een buideljong zijn gegaan, want hónatata's bereiken een aanzienlijke grootte (zie ook p. 98 hierover). Het enige dat zeker is, is dat het betreffende sigarenkistje vrij diep was, en gelabeld 'Los selectos hediondos de desecho'.

*Archirrhinos
haeckelii*

Plaat 11 Haeckels oersnuiter